

**סיפורו של האחר:
קריאת ספרים לילדי גן
והתפתחות רגשית-חברתית ומוסרית**

**פרופ' דורית ארם
החוג לחינוך מיוחד ויעוץ חינוכי
בית הספר לחינוך
אוניברסיטת תל אביב**

מה אנו מצפים מקריאת ספרים?

קיימת הסכמה כי קריאת ספרים מקדמת
אוצר מילים והבנת הנקרא (Mol et al., 2008;
Sénéchal, et al., 2008)

תרומתה של קריאת ספרים למיומנויות
אלפביתיות צנועה יותר (Stahl, 2003)

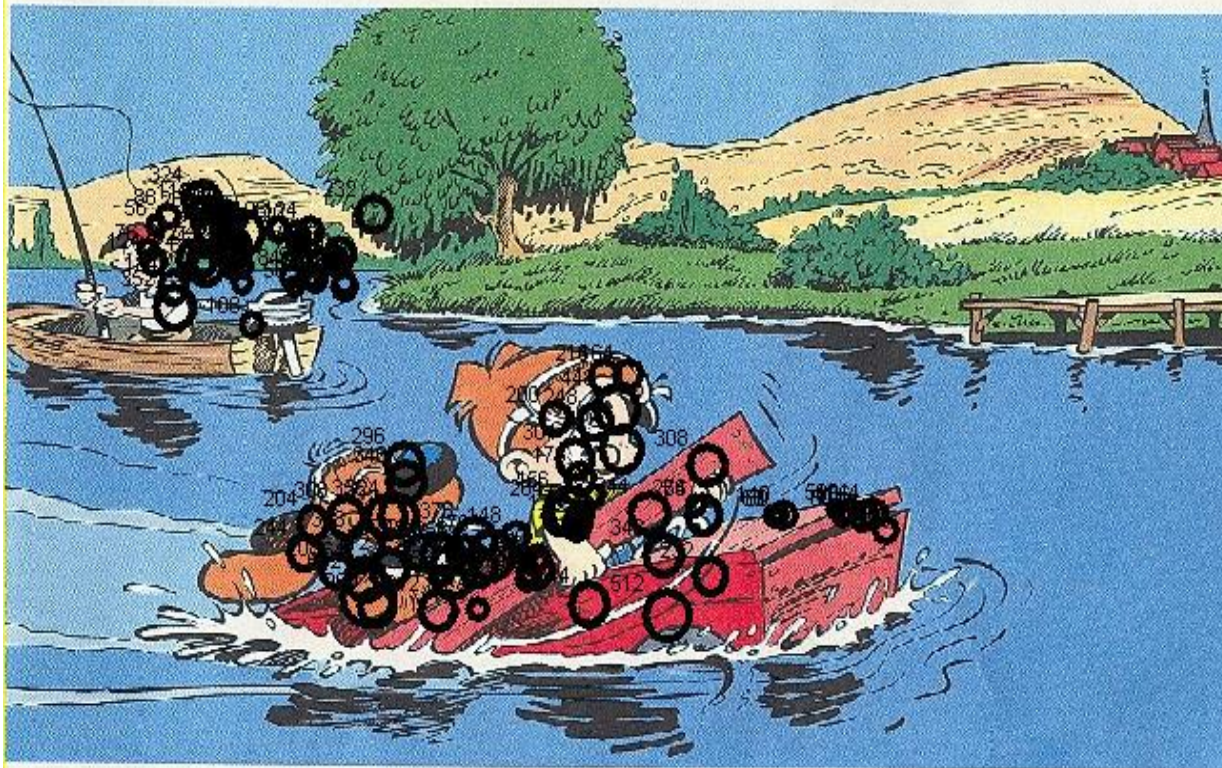
על מה ילדי גן מתבוננים בעת קריאת ספר?

Evans & Saint-Aubin, 2005; Saint-Aubin & Evans, 2009

לא על הטכסט!

Bill, tu pourrais m'aider à ramer !

"Quel drôle de **BATEAU**" semble penser le pêcheur. Boule, lui, regrette de n'avoir ni voile, ni moteur.

אם רוצים לקדם ניצני אוריינות צריך
להתייחס במודע, עקביות וחזרתיות
לאותיות ולצלילים

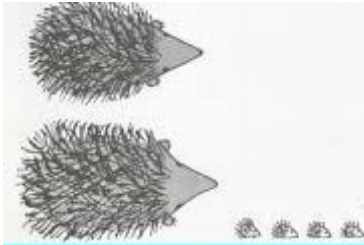
מה לגבי התפתחות הרגשית-חברתית?

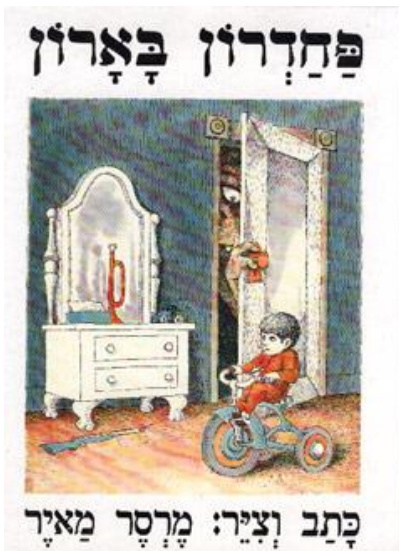
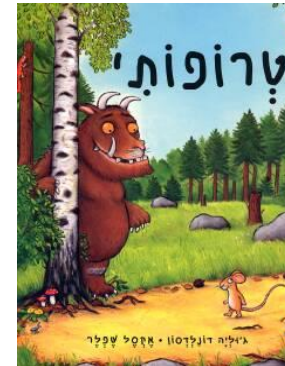
➤ שפת הספרים: 78% מספרי ילדים נרטיביים מכילים שפה המתייחסת לעולמם הפנימי של הגיבורים

➤ התמות בסיפורים: בערך כל שלושה משפטים מופיעה התייחסות לרגש או לאירוע חברתי

➤ השיח מבוגר-ילד בעת הקריאה: הטקסט מעודד הזדהות עם גיבורים

➤ האווירה בעת קריאת הספר

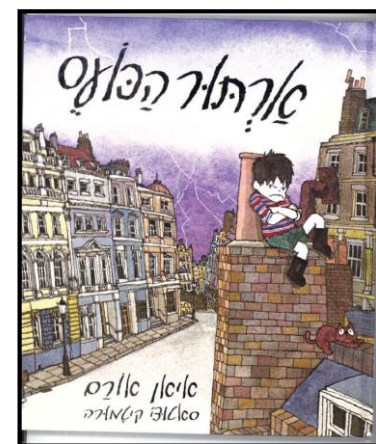

איך הורים מתייחסים לרגשות בעת קריאת ספר

(שפירא, 2017)

➤ 30 ילדים בני 5-6 והוריהם צולמו בעת קריאת ספרים שמציגים רגשות:

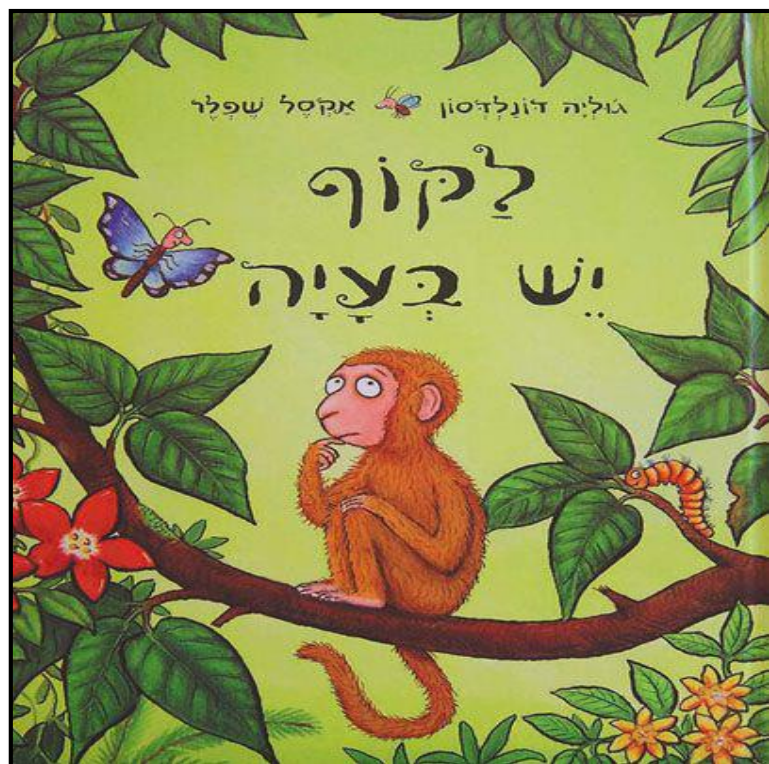
- "חיוביים" (לדוגמה, אהבה, אמפתיה, נדיבות)
- "שליליים" (לדוגמה, כעס, עצב, קנאה)
- הורים משוחחים עם ילדיהם יותר על רגשות כמו עצב וכעס מאשר על אהבה ושמחה

איזה ספרים הורים מעדיפים?

104 הורים לילדים בגילאי 4-7

➤ הורים מעדיפים ספרים "דידקטיים" עם עלילה בהירה וסוף ברור (Bergman Deitcher, Aram & Adar, 2017)

מה מנבא את מאפייני בחירת ספר של ההורים?

(Aram, Bergman Deitcher, & Adar, 2017)

- מגדר, השכלה, מקצוע
- גיל הילד, מגדר הילד
- שכיחות קריאת ספרים
- 104 הורים לילדים בני 4-7
- מורכבות ב: שפה, תוכן רגשי-חברתי, מבנה
- הורים מתייחסים בעיקר לתוכן הרגשי-חברתי, אח"כ לשפה ולבסוף למבנה
- מקצוע ההורים ושכיחות קריאת ספרים מנבאים תמיכה במורכבות הספר

האם חשוב איזה ספר בוחרים?

(Aram & Aviram, 2009)

➤ להורים בישראל חשוב לקרוא ספר בשביל ה

■ חוויה משותפת

■ העשרת ידע

■ העשרת שפה

➤ מהו ספר טוב?

➤ מומחים: מציב אתגר קוגניטיבי ורגשי, מעשיר את עולם

הילד, מאפשר לבחון סוגיות חיים שונות ולהגיב להן,

דמויות מעוררות הזדהות, שפה עשירה ועוד

עד כמה חשובה מומחיות בבחירת ספרים?

➤ מומחיות בבחירת ספרים ושכיחות קריאת ספרים

קשורות ל:

➤ שפה של הילד

➤ הערכת הגננת את הסתגלות הילד

האם יש משמעות למאפייני השיח בעת קריאת הספר?

קריאת ספרים ואמפתיה (Aram & Shapira, 2012)

➤ אמפתיה: יכולת להתנסות ברגשותיו של האחר ולהגיב תגובה רגשית התואמת יותר את מצבו של האחר מאשר את מצבו של האני

➤ 80 ילדי גן בני ארבע וחצי מרקע חברתי-כלכלי בינוני

➤ הערכנו את האמפתיה של הילדים בגן (Strayer & Roberts, 2004)

➤ מה באופי קריאת הספר מנבא אמפתיה?

➤ תיווך מנטאלי רגשי: שאלות והרחבות המתייחסות ל:

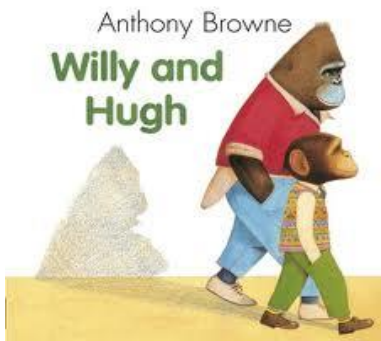
■ תחום המנטאלי:

■ תחום הרגשי:

■ תחום החברתי:

➤ קישור לחיי הילד

קריאות חוזרות ואמפתיה Shapira & Aram, 2018

➤ 50 ילדי גן ואמהותיהם צולמו בבית בעת קריאת ספר:

■ שלוש קריאות של אותו ספר

➤ קריאות חוזרות מאפשרות ומעודדות שיח מעמיק המהווה

הזדמנות לשוחח עם הילדים על העולם הרגשי חברתי

➤ בקריאה השנייה האימהות מרחיבות בשיח מעבר לעלילה

ומתייחסות לפן הרגשי חברתי

➤ הכישורים הרגשיים של הילדים הוערכו בגן

קריאת ספרים ואמפתיה: תוצאות

➤ תרומת האם לשיח ניבאה מעבר לרמת השפה של הילד
והשכלת האם

- הבנת רגשות: (Denham & Couchoud, 1994)
- הבנה חברתית (Bretherton & Oppenheim, 2003)
- הקוהרנטיות בה הילד סיפר את הסיפור
- אמפתיה (Strayer & Roberts, 2004)

מה לגבי מוסר?

(Aram, Sabag-Shoshan, Ziv & Deitcher, 2015)

- יכולת להבין אירוע הן מההיבט הרגשי (אמפתיה) והן מההיבט השכלי (לקיחת אחריות תוך הערכת הנסיבות)
- 60 ילדי גן בני 5.5 ממיצב חברתי כלכלי בינוני נמוך
- **השיח הרגשי- חברתי של האם קשור ל**
- מידת האבחנה של ילדה בין עבירות על חוקי מוסר לבין עבירות על מוסכמות חברתיות
- התחשבות של ילדה באחר ולנדיבות

חשיבות הטקסט: קריאה, סיפור, שחזור

(Ziv, Smadja, & Aram, 2013; 2015; Smadja, Aram, & Ziv, 2018)

המצבים:

- **קריאת ספר:** האימהות/הגננות קראו את הספר לעצמן ואח"כ קראו אותו לילדים
- **שחזור ספר:** האימהות/גננות קראו את הספר לעצמן, הורדנו את הטקסט והן ספרו אותו לילדים תוך כדי התבוננות באיורי הספר בלבד
- **סיפור הספר:** הסתמכות רק על האיורים

המשתתפים:

מחקר 1: 72 אימהות עם ילדיהן בני 5

מחקר 2: 100 גננות עם קבוצה קטנה של חמישה ילדים

באיזו מידה נוכחות הטקסט משפיעה על השיח?

- אוריינות: יותר בקריאת ספר
- שיח מנטאלי (אמונות מוטעות, נקודת המבט של האחר, רגשות ומחשבות):
סיפור < שיחזור < קריאה
- בקריאה מבוגרים נצמדים יותר לטקסט המקורי. היעדר הטקסט עודד גמישות וכלל יותר הרחבות

כיצד ניתן לקדם שיח מנטאלי רגשי בעת קריאת ספר? (Aram, Fine & Ziv, 2013)

➤ חשיפה למצבים מנטאליים בספר אינה מספיקה לקדם
הבנה מנטאלית של ילדים צעירים (Peskin & Astington, 2004)

➤ התערבות של שישה שבועות במיצב נמור:
60 משפחות

➤ **קבוצת התערבות:** קריאות חוזרות עם הנחיה

➤ **קבוצת השוואה:** קריאות חוזרות ללא הנחיה

➤ גיל ממוצע – 4.5 שנים

תוכנית ההתערבות

➤ מודל קריאה היררכי הכולל ארבעה מפגשים:

מבוסס על מודל הקריאה השלם של (Bruner, 1986)

"מישור הפעולה" ו"מישור המודעות"

1. התייחסות למבנה העלילה ואוצר המילים

2. התייחסות להיבטים מנטאליים מרכזיים

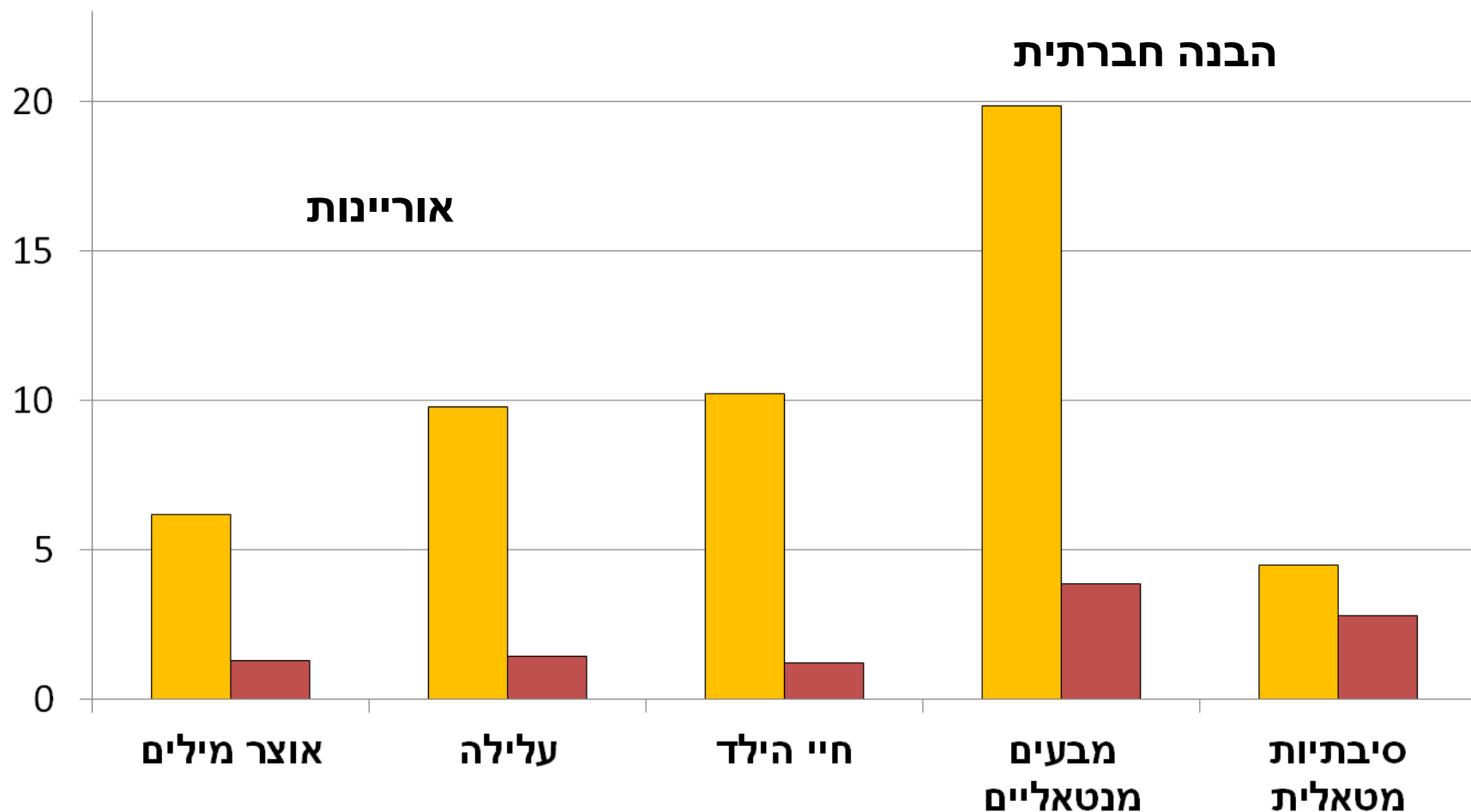
3. קישור לחיי הילד

4. עידוד הילד לספר את הסיפור

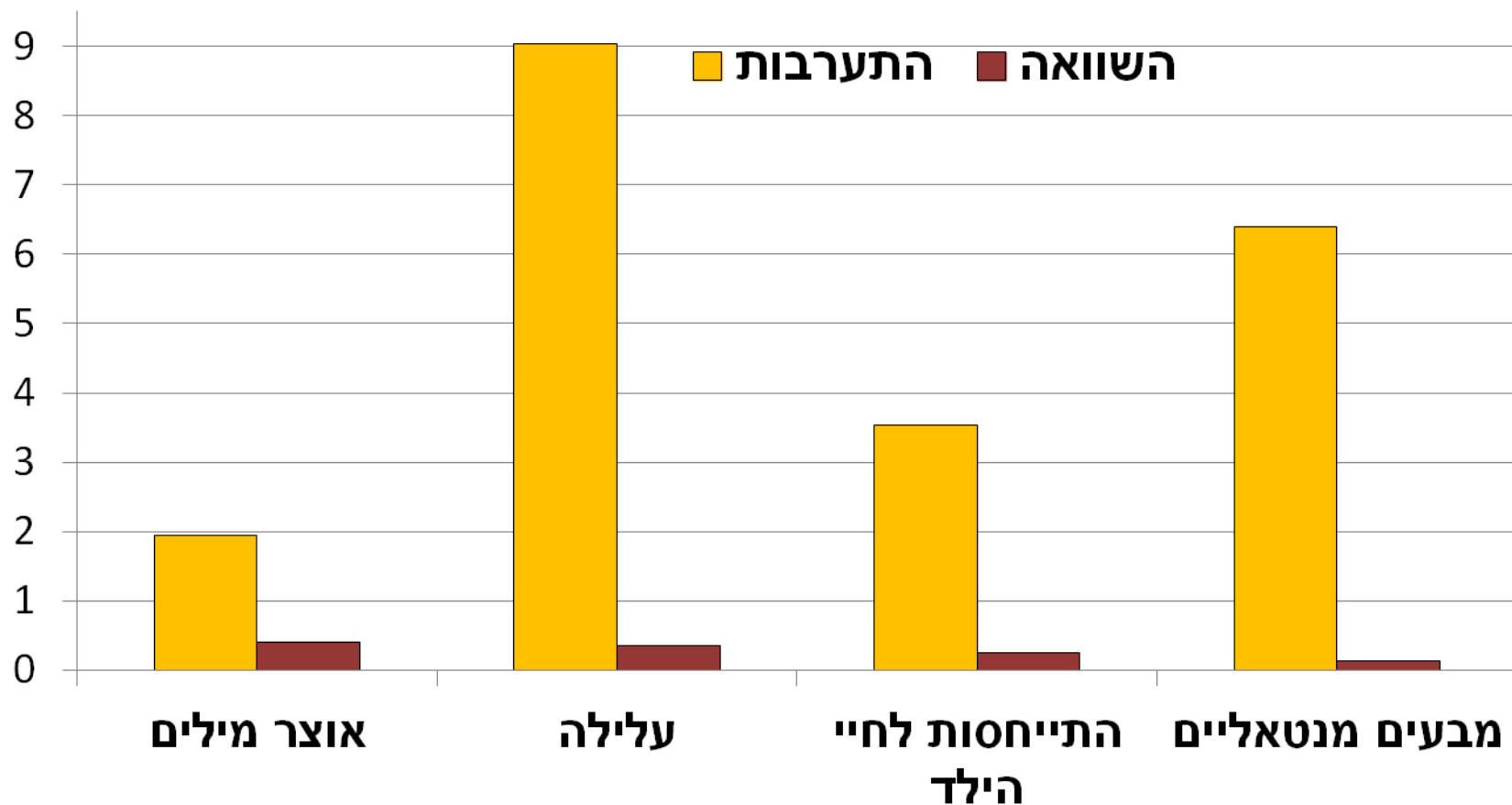
התקדמות ההורה

מעבר להשכלת ההורה, אוצר המילים ToM

■ השוואה ■ התערבות

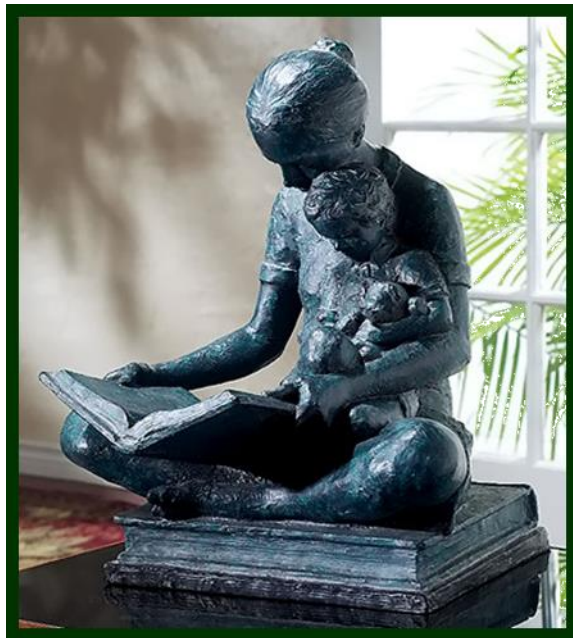

התקדמות הילד מעבר להשכלת ההורה, אוצר המילים וToMi

קריאה דיאלוגית: קריאה עם תינוקות ופעוטות

(E.g. Zevenbergen, Whitehurst, 2003)

- ההורה שואל
- הילד אומר משהו
- ההוראה מתייחס למה שהילד אמר
- ההורה מרחיב
- ההורה חוזר על השאלה

דוגמא: ההורה והילד מביטים בספר שעל הדף מצויר רכב לכיבוי אש

➤ ההורה מצביע על רכב הכיבוי ושואל: מה זה?

➤ הילד אומר משאית

➤ ההורה אומר: נכון זו משאית, זו משאית לכיבוי אש אדומה

➤ ההורה שואל: איזו משאית זו?

**רצפים כאלה צריכים להופיע במהלך הקריאה
בתדירות גבוהה**

סוגים של מקדמים בקריאה

השלמה ➤

הבהרה ➤

מקדמים פתוחים ➤

הרחקה ➤

מסקנות כלליות והשלכות חינוכיות

- ספרים מאפשרים מפגש עם שפה עשירה
- מאפשרים שיח טבעי על מגוון של מצבים מנטאליים וקישור שבין מצב מנטאלי להתנהגות
- כדאי להעמיק בקרב הורים וגננות את המודעות לפוטנציאל של ספרים לטפח הבנה חברתית
- חשוב לעודד קריאה אינטראקטיבית עם ילדים – שיח שמבהיר את העלילה ועובר לדיון במערכות היחסים בין הדמויות
- ניתן לקדם שיח מנטאלי בין הורים לילדים באמצעות קריאות חוזרות בספרי ילדים

מחשבות נוספות

- האם קריאת ספרים לילדים היא פעילות שמתאימה רק לילדים שאינם קוראים עדיין?
- כדאי לקרוא ספרים גם לילדי בית ספר
- ישנם ילדים שאינם נוטים לקרוא ספרים להנאה בעצמם (מחמת קשיי קריאה, או חוסר עניין)
- קריאה של הורה לילד גם יכולה להפגיש את הילד עם חומרי קריאה מורכבים שבעצמו לא היה יכול להבינם
- קריאה של הורה לילד היא זמן איכות שיכול להוביל לשיח על בעיות אנושיות-חברתיות, ולפתח את החשיבה החברתית-מוסרית של הילד

**“Snow White was poisoned by an apple,
Jack found a giant in his beanstalk, and look
what happened to Alice when she ate the mushroom!
And you wonder why I won’t eat fruit and vegetables!?”**